

6. Банистер Флетчер История архитектуры / Флетчер Банистер. – С.-Петербург: "Архитектура-С", 2012. – 768 с.

Abstract

Principles of designing of collections of clothes of difficult volume-spatial forms on the basis of approach of the systems with the use of creative source – works of architecture are considered. The analysis of influence of artistic style of architecture on forming of fashion tendencies in clothes is executed, the sequence of analysis of works of architecture and transformation of its basic signs in suit forms is offered. Author collection of models of man and woman clothes is developed on the basis of research of creation of architect Zakhi Khadid with the use of method of deconstruction.

Keywords: collection of clothes, method of deconstruction, volume-spatial form, structural analysis, creative source.

Аннотация

Рассмотрены принципы дизайн-проектирования коллекций одежды сложных объемно-пространственных форм на основе системного подхода с использованием творческого источника – произведений архитектуры. Выполнен анализ влияния художественного стиля архитектуры на формирование модных тенденций в одежде, предложена последовательность анализа произведений архитектуры и трансформации его основных признаков в костюмные формы. Разработана авторская коллекция моделей мужской и женской одежды на основе исследования творчества архитектора Захи Хадид с использованием метода деконструкции.

Ключевые слова: коллекция одежды, метод деконструкции, объемно-пространственная форма, структурный анализ, творческий источник.

УДК. 7.05

О.О. Перець

*старший викладач кафедри образотворчого мистецтва,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка (Україна)*

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ХУДОЖНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОВКІЛЛЯ НА ГРУНТІ СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ СЕРЕДОВИЩНОГО ТВОРЕННЯ

Анотація. Опрацьовано системну модель художньої організації предметно-просторового середовища, яка відповідає традиціям східноєвропейського середовищного творення.

Ключові слова: художня організація предметно-просторового середовища, компонент середовища, складова (елемент) середовища.

Постановка проблеми. Питання формування художньо осмисленого предметно-просторового середовища, наповненого духовним змістом, особливо гостро постає в новітніх східноєвропейських державах, що виникли на теренах бувшого СРСР, де відбулися докорінні зміни у соціально-економічних системах. Капіталізація економік, яка нібито надає безмежні можливості глобалізованого ринку для розвитку молодих державних утворень, нав'язує уніфікованість індустріального способу виробництва, масовий товар та породжує масову культуру, що дисонує з історично складеним середовищем.

Створення моделі художньої організації предметно-просторового середовища на ґрунті традиційних підходів, слугуватиме розвитку методики дослідницьких та проектних робіт у галузі сучасного середовищного творення.

У якості інформаційних та теоретично-методичних джерел треба виокремити кілька наукових публікацій, які мають своєрідне вихідне значення для даного дослідження. Актуальними для даної роботи є праці А. В. Іконнікова [8, 9] з проблем естетичної організації міського середовища, морфології об'єкту та його естетичної цінності у системі предметно-просторового середовища.

У теоретичних працях В. Г. Власова висвітлюються питання формування художнього образу та художньої творчості [5; 6].

В. Т. Шимко у своїй монографії розглядає питання комплексного формування міського середовища. Вважаючи, що керівним фактором формування міського середовища лишається архітектурна основа та розглядає середовище міста, як своєрідну арену протистояння „концептуалізму” і „контекстуалізму”, на його думку, лише синтез обох принципів здатен надати справжню художню якість оточенню [13].

Дані публікації надають цінний науково-практичний матеріал по складанню методик художньої організації середовища на основі світового досвіду, але в них автори зосереджуються на питаннях дизайну середовища й не ставиться задача створення системної моделі художньої організації предметно-просторового середовища, яку можна застосувати у сучасній дослідницько-проектній діяльності по реорганізації та формуванню середовищних систем у посттоталітарних державних утвореннях Східної Європи.

Важливим науково-теоретичним підґрунтям цього дослідження стали праці А. В. Бокова [4], О. Раппапорта [10], В. Р. Аронова [1, 2], О. І. Генісаретського [7], О. В. Рябушина [12], Б. Р. Рубаненко [11], С. Б. Базазьянц [3], в яких розглядаються різні підходи та науково-практичні аспекти середовищного творення, що були актуальними в умовах тоталітарного

суспільства, але в сучасних суспільно-політичних реаліях ці теоретизування вимагають ґрунтовного переосмислення.

Метою даної роботи є створення системної моделі художньої організації предметно-просторового середовища, що ґрунтується на традиціях східноєвропейського середовищного творення.

Виклад основного матеріалу. Бурхливе зростання міст та перетворення окремих на величезні агломерації веде до появи середовищних систем, які людина не може охопити як логічно і художньо організовану структуру.

В останні десятиліття існування в Східній Європі тоталітарних суспільств (70 – 80-ті рр. ХХ ст.) їх провідні архітектурно-художні установи пов'язували розв'язання проблем середовища із створенням такого собі художньо-осмисленого міста, яке, начебто, має набути значення синтезованого художнього твору, естетичні та художні якості якого будуть зумовлені та забезпечені ідейним (комуністичним) спрямуванням суспільства [13, с. 95–99]. Згорання комуністичного соціального експерименту в 1991 р., поява на місці «табору соціалізму» чисельних суверенних держав, суспільства яких пішли шляхом капіталізації, поставили східноєвропейських фахівців середовищного творення в умови, коли праця по художній організації середовища стала інтуїтивною, як і в усьому світі, на сьогодні. Сучасна середовищна композиція поєднує як рівноправні різноманітні види композиції: архітектурну, предметного наповнення, взаємодії середовищних процесів, «сценарій» вимог, які ставить споживач середовища та тощо. Під впливом так званого «процесу глобалізації» згадані тенденції впливають і на історично сформовані середовищні композиції невеликих міст, які ще зберігають національну своєрідність.

Очевидно, що на сьогодні середовищне творення на основі лише методу синтезу мистецтв не достатнє. Воно вимагає такого художнього мислення, що характеризується особливою цілісністю, яка завжди присутня у справжній художній творчості. Шукаючи визначення такого способу творчості В. Г. Власов застосовує термін «взаємодія». Взаємодія включає односторонні впливи, запозичення, наслідування. Перенесення будь-яких якостей з однієї цілісності на іншу називається діянням. На взаємодіях ґрунтується історичний розвиток мистецтва і культури загалом [5, с. 643, 644]. Усі способи взаємодії застосовувалися в мистецтві стилю модерн, який на межі ХІХ – ХХ ст. ставив завдання перетворити в об'єкт художнього осмислення середовище у цілому, пізніше подібні процеси відбувалися в періоди модернізму та постмодернізму.

Обираючи системний та середовищний підходи за базові методичні спрямування даного дослідження, ключовою проблемою методології художньої

організації предметно-просторового середовища визначаємо технологію синтезу різноспрямованих композиційних зусиль у художньо-образне ціле.

Визначаючи за ключові слова «художнє» та «образ», діяльність по художній організації середовища ототожнюємо з художньою діяльністю (така що спрямована на створення художніх образів), яка передбачає створення такої собі новаторської моделі середовища, цілісної структури, яка відбиває думки, ідеї, почуття та уявлення людини. Таким чином специфіка середовищної художньої творчості визначається цілісною взаємодією чотирьох основних функцій: гносеологічної (пізнавальної), ціннісно-орієнтаційної (естетичної), синергетичної (співтворчої) та знаково-комунікативної (функцією спілкування) [6, с. 348–355]. Якщо художній процес реалізується у формі композиції, то й художня організація середовища може бути потрактована як середовищна художня композиція, яка об'єднує всі можливі, художньо осмислені складові (елементи) середовища, котрі, в свою чергу, розглядаються як окремі художні композиції, що складають середовищні системи будь якої складності, наповнюючи всі шари довкілля.

Художня організація предметно-просторового оточення пов'язана з історичним процесом послідовного перетворення утилітарної функції побутових речей та будівельних конструкцій у форми, які володіють естетичною цінністю, а потім і художньо-образним смислом. Домінуючий спосіб формотворення та характер використання композиційного матеріалу став основою видової диференціації, за якою, види композиції природним шляхом поділяються на різновиди згідно їх об'ємно-просторової структури [5, с. 639–641].

Історичність художньої організації довкілля, певною мірою, зберігає актуальність класичної теорії синтезу мистецтв, в якій архітектура відіграє панівну роль, визначаючи просторову організацію середовища, наділяючи його естетичними якостями та забезпечуючи дію інших художньо осмислених складових середовища.

Виходячи з засадничих настанов теорії синтезу мистецтв, які розвиває В.Т. Шимко, усе розмаїття художніх вражень від середовищних систем породжується особливостями матеріально-фізичних форм, з яких вони складаються, тобто середовище можна представити як систему картин, які утворені вертикальними та горизонтальними площинами й об'ємами, що розчленовують простір, або символізують його межі, або знаходяться всередині його. «Просторовість» виступає спільною властивістю усіх видів просторових мистецтва, та в будь-якому їх спільному творі базу, фундамент образу зазвичай складає архітектура, якій належить головна художня роль у середовищній системі [13, с. 24, 37].

Первинною задачею художньої організації середовища є створення архітектурного образу, в якому нерозривно зливаються, виникаючи об'єктивно, та створені фантазією художника риси, де принципова просторово-тектонічна основа – архітектурна ідея (об'ємно-просторова структура архітектурного твору), продовжена та підтримана всією системою архітектурних тем (комбінацій образотворчих, тектонічних або декоративно-художніх форм, об'ємів або поверхонь, які, сполучаючись, створюють стійкий зоровий образ твору або його частини.), що її розвивають [13, с. 53].

У ХХ ст. розпочався бурхливий процес розроблення архітектурою новітніх засобів виразності, що спровокувало перманентний пошук нових форм синтезу мистецтв. Відтак звичайні речі з різних шарів середовища, на рівні з творами мистецтва, стають учасниками синтезу мистецтв, впливаючи на художню якість середовищних рішень. На сьогодні змінилися архітектурні принципи у справі формування довкілля – архітектура стала фрагментом, деталлю середовищних композицій [13, с. 306–308]. Така перестановка пріоритетів надзвичайно розширила можливості художнього втручання у середовищні процеси.

Аналіз методологічних аспектів художньої організації сучасного предметно-просторового середовища вказує на можливість вироблення спільних методичних підходів у художній організації як історичного «національно-регіонального» так і «космополітично-глобалізованого» середовища існування людини. Можна говорити про базовий системний підхід в художній організації середовища, який надасть можливість представити художню організацію довкілля як систему, створити її модель, структурувати складові системи, та на цій основі вибудувати системну концепцію художньої організації предметно-просторового середовища.

В основу пропонованої нами моделі, покладено систематизацію складових (елементів) середовища відповідно до їх розміщення у чотирьох шарах предметно-просторового середовища, кожен з яких необхідний для життєдіяльності та в яких уречевлюється розуміння середовища як фактору людського буття.

Художня організація середовища, як система складається з художньо осмислених складових (елементів), що систематизуються певним чином. Первинним чинником систематизації є матеріально-фізичні особливості форм. Відповідно до цих особливостей складові довкілля розподіляються на двомірні та тримірні. Така класифікація дає можливість виокремити три головні системи художньо осмислених складових (елементів), які проходять крізь усі шари предметно-просторового середовища, утворюючи перший рівень художньої організації.

Оскільки архітектура визначає просторову організацію середовища, взаємодіючи з природним ландшафтом, створює каркас середовищної системи та його наповнення (перший та другий шари доквілля), зумовлює сприйняття інших видів мистецтва, то першою системою першого рівня художньої організації середовища буде:

– система художньо осмислених ландшафтних та архітектурних складових («Архітектурно-ландшафтний компонент предметно-просторового середовища»).

Згідно з просторовими характеристиками складових доквілля, другою та третьою системами першого рівня художньої організації середовища є:

– система складових (елементів) середовища, художньо осмислених як тримірні об’єкти («Тримірний художній компонент предметно-просторового середовища»);

– система складових (елементів) середовища, художньо осмислених як двомірні об’єкти («Двомірний художній компонент предметно-просторового середовища») (рис. 1).

I шар середовищної системи	II шар середовищної системи	III шар середовищної системи	IV шар середовищної системи
«Архітектурно – ландшафтний компонент» – система художньо осмислених ландшафтних та архітектурних складових предметно-просторового середовища			
«Тримірний художній компонент» – система складових (елементів) предметно-просторового середовища художньо осмислених як тримірні об’єкти			
«Двомірний художній компонент» – система складових (елементів) предметно-просторового середовища художньо осмислених як двомірні об’єкти			

Рис. 1. Система художньої організації предметно-просторового середовища.

Системи другого рівня художньої організації середовища (підсистеми систем першого рівня) формуються на основі творчого методу, який ґрунтується на способі формотворення, що притаманний архітектурі, скульптурі, графіці, малярству, декоративно-прикладному мистецтву (творчий метод, у якому інтегруються всі попередні способи формотворення), дизайну (метод організації простору, середовища в умовах технічної цивілізації). Таким чином, до системи архітектурно-ландшафтний компонент предметно-просторового середовища входять підсистеми:

- архітектурний компонент (ландшафтні та архітектурні об'єкти);
- архітектурно-дизайнерський компонент (об'єкти середовищного дизайну) (рис. 2).

До системи Тримірний художній компонент предметно-просторового середовища входять підсистеми:

- скульптурний компонент;
- тримірний декоративно-прикладний компонент;
- тримірний дизайнерський компонент (вироби промислового дизайну).

До системи Двомірний художній компонент предметно-просторового середовища входять підсистеми:

- графічний компонент;
- живописний компонент;
- двомірний декоративно-прикладний компонент;
- двомірний дизайнерський компонент (вироби графічного дизайну).

Оскільки кожен із видів декоративно-прикладного мистецтва унікальний за специфікою матеріалів, технологічним процесом обробки а, головне, за художньо-композиційними закономірностями структури образів, то необхідно виокремити системи третього рівня художньої організації довкілля. До системи Тримірний декоративно-прикладний компонент входять підсистеми:

- вироби художньої обробки деревини;
- вироби художньої кераміки;
- вироби художнього скла;
- вироби художнього металу.

До системи Двомірний декоративно-прикладний компонент входить підсистема:

- художні текстильні вироби.

Четвертий рівень, останню сходинку художньої організації предметно-просторового середовища становить складова (елемент) середовища – це архітектурний, художній твір (виріб), який розглядається як особливе соціально-культурне утворення – предмет, який відбиває художньо-духовну концепцію та має утилітарну цінність (рис. 3, 4).

Висновки. Методологія художньої організації сучасного предметно-просторового середовища спрямована забезпечити цілісну взаємодію основних функцій, які визначаються специфікою художньої творчості людини.

I шар середовищної системи	II шар середовищної системи	III шар середовищної системи	IV шар середовищної системи
Архітектурний компонент (ландшафтні та архітектурні об'єкти)			
<p>Природний ландшафт, мережа вулиць та майданів, монументальні споруди; капітальні конструкції, які визначають зовнішні членування простору інтер'єру</p>	<p>Забудова міста, що вписується в мережу вулиць; в інтер'єрі: некапітальні перегородки, вбудовані меблі, елементи оздоблення</p>	<p>Малі архітектурні форми: декоративні вазони, обеліски, колони, рельєфні стели, парапети, фонтани, тощо</p>	
Архітектурно-дизайнерський компонент (об'єкти середовищного дизайну)			
<p>Комплексні об'єкти, призначені гармонізувати взаємовідносини людини з природою, предметно просторовим і соціокультурним оточенням</p>		<p>Об'єкти міського дизайну: обладнання систем обслуговування міста, вуличні меблі, обладнання різних майданчиків, скверів і парків, пристрої для розмежування функціональних зон – огорожі, бар'єри тощо</p>	

Рис. 2. Архітектурно-ландшафтний компонент предметно-просторового середовища.

I шар середовищної системи	II шар середовищної системи	III шар середовищної системи	IV шар середовищної системи
Скульптурний компонент			
Твори монументально-декоративної скульптури	Твори станкової (статуарної) скульптури	Зразки скульптури малих форм	
Тримірний декоративно-прикладний компонент			
Вироби художньої обробки деревини			
Зразки архітектурного оздоблення	Обладнання інтер'єру, меблі	Знаряддя праці, предмети господарського призначення, посуд, начиння, транспортні засоби й предмети упряжі, музичні інструменти, прикраси та особисті речі, дитячі іграшки тощо	
Культові та обрядові предмети			
Вироби художньої кераміки			
Об'єкти архітектурної та садово-паркової кераміки	Обладнання житла		
		посуд, іграшки, прикраси	
Культові та обрядові предмети			
Вироби художнього скла			
Об'єкти архітектурно-декоративного скла	Освітлювальні прилади, посуд, декоративно-вжиткові предмети,		
		дрібна пластика, прикраси	
Вироби художнього металу			
Архітектурні елементи	Обладнання приміщення	Посуд і начиння, знаряддя праці, прикраси	
	Зброя та військово спорядження		
Культові та обрядові предмети			
Тримірний дизайнерський компонент			
Вироби промислового дизайну			
	Об'єкти міського дизайну, обладнання інтер'єру, меблі	Промислові вироби, побутові речі, апарати, верстати, засоби транспорту, одяг тощо	

Рис. 3. Тримірний художній компонент предметно-просторового середовища

I шар середовищної системи	II шар середовищної системи	III шар середовищної системи	IV шар середовищної системи
		Графічний компонент	
		Твори станкової графіки	Зразки прикладної графіки
	Живописний компонент		
	Твори монументально-декоративного розпису	Панно, станкові твори	
		Двомірний декоративно-прикладний компонент	
		Художні текстильні вироби (вироби художнього ткацтва, килимарства, гаптування та вишивки, вибійки, ручного розпису)	
	Двомірний дизайнерський компонент (об'єкти графічного дизайну)		
	Зразки суперграфіки	Об'єкти систем візуальної комунікації	
			Зразки газетно-журнальної графіки; зразки промислової графіки

Рис. 4. Двомірний художній компонент предметно-просторового середовища.

В основу системної моделі художньої організації предметно-просторового середовища покладено уявлення про те, що кожна складова середовища, в якій уречевлюється розуміння середовища як фактору людського буття, є особливим соціально-культурним утворенням, яке відбиває художньо-духовну концепцію. Систематизація складових (елементів) середовища здійснюється за матеріально-фізичними особливостями їх форм, за творчим методом, який ґрунтується на способі формотворення, за видовим поділом

речей декоративно-прикладного мистецтва, на її основі утворюється чотирьохрівнева система, структура якої є основою для розробки системної концепції художньої організації середовища. Розроблена система художньої організації предметно-просторового середовища, дає можливість вибудувати як методика наукового дослідження довкілля так і художньо-проектної праці по художній організації середовища взагалі.

Проблеми середовищного творення успішно долаються, якщо у художній організації предметно-просторового середовища продовжується еволюція художньо-архітектурних форм, демонструючи безперервність, історичність колективної культурної діяльності. **Подальші дослідження** треба спрямувати у напрямку створення детально опрацьованих системних моделей художньої організації предметно-просторового середовища українських регіонів.

Литература

1. Аронов В. Р. „Среда” как категория искусствоведения / В. Р. Аронов // Декор. иск. – 1974. – № 7. – С. 44–46.
2. Аронов В. Р. Вещь в аспекте искусствознания / В. Р. Аронов // Декор. иск. – 1985. – № 11. – С. 22, 23, 26.
3. Базазьянц С. Б. Среда и монументальное искусство в координатах 80-х годов / С. Б. Базазьянц // Декор. иск. – 1986. – № 4. – С. 2–3.
4. Боков А. В. „Средовой подход” десять лет спустя / А. В. Боков // Декор. иск. – 1986. – № 4. – С. 6–9.
5. Власов В. Г. Новый энциклопедический словарь изобразительного искусства: в 10 т. Т. V: Л – М / В. Г. Власов. – СПб.: Азбука-классика, 2006. – 768 с.
6. Власов В. Г. Новый энциклопедический словарь изобразительного искусства: в 10 т. Т. X: Ф – Я / В. Г. Власов. – СПб.: Издательская Группа «Азбука-классика», 2010. – 928 с.
7. Генисаретский О. Мир и образ вещи / О. Генисаретский // Декор. иск. – 1970. – № 10. – С. 48–50.
8. Иконников А. В. Искусство, среда, время. (Эстетическая организация городской среды) / А. В. Иконников. – М.: Советский художник, 1985. – 336 с.
9. Эстетические ценности предметно-пространственной среды / А. В. Иконников, М. С. Каган, В. Р. Пилипенко и др.: Под общ. ред. А. В. Иконникова; ВНИИ техн. Эстетики. – М.: Стройиздат, 1990. – 335 с.
10. Раппапорт А. Не утопия ли это? К истории «средового видения» / А. Раппапорт // Декор. иск. – 1986. – № 4. – С. 10–12.
11. Рубаненко Б. Р. Создание в городах единой художественной системы / Б. Р. Рубаненко // Художник и город. Материалы симпозиума «Социалистическое градостроительство и синтез искусств». – М.: Советский художник, 1973. – С. 214 – 219.
12. Рябушин А. В. Среда – мера всех вещей / А. В. Рябушин // Декор. иск. – 1973. – № 10. – С. 43–46.

13. Шимко В. Т. Архитектурно-дизайнерское проектирование городской среды: Учебник / В. Т. Шимко. – М.: «Архитектура-С», 2006. – 384 с.

Abstract

Business environment based on the Eastern European tradition creating an environment. The system model is proposed artistic organization object space environment that follows the traditions of Eastern creating an environment.

Keywords: art business object space environment, an environment component, component (element) of the medium.

Аннотация

Разработана системная модель художественной организации предметно-пространственной среды, которая следует традициям восточноевропейского средообразования.

Ключевые слова: художественная организация предметно-пространственной среды, компонент среды, составляющая (элемент) среды.

726(72.04:75)

В.Р. Радомська

здобувач кафедри дизайну та основ архітектури,

Н.Г. Піддубна

*аспірант кафедри реставрації архітектурної і мистецької спадщини,
Інститут архітектури НУ «Львівська політехніка» (Україна)*

ГЕНЕРАТИВНА РОЛЬ МОЗАЇК, ПОЛІХРОМІЙ В ОБ'ЄМНО-ПРОСТОРОВІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ АРХІТЕКТУРНОГО ОБ'ЄКТУ

Анотація: На основі емпіричних досліджень висвітлено генеративну роль декоративно-монументального мистецтва, як важливого компонента в об'ємно-просторовій та іконографічній інфраструктурі сакрального об'єкту. Зокрема, розглянуто значення «форма-зображення» в аспекті пропорційного співвідношення.

Ключові слова: роль, мозаїка, поліхромія, просторова організація, пропорція, Модест Сосенко.

Стан проблеми. Активізація будівництва, дизайну та організації предметно-просторового середовища в сакральній архітектурі, ставить перед вітчизняними архітекторами низку актуальних завдань у сфері пошуку джерел, методів та підходів на шляху формування ансамблевості сакральної споруди. Залишається не вирішеною проблема побудови моделі іконографічної інфраструктури храму на етапі проектування сакральної споруди.